

Läkemedel från naturen ur tvärvetenskapligt perspektiv

DRUGS OF NATURAL ORIGIN

– a treatise of pharmacognosy.

6th revised edition.

776 sidor.

Författare: Gunnar Samuelsson,
Lars Bohlin.

Förlag: Apotekarsocieteten; 2010.
ISBN 978-91-976510-5-9.

Det hör i dag till ovanligheterna att en lärobok kan utkomma i sex upplagor under 30 års tid med samma författare. Just detta är emellertid fallet med professor emeritus Gunnar Samuelssons klassiska lärobok i farmakognosi, som första gången utkom 1980. I den senaste upplagan har Samuelsson nu fått en medförfattare i sin efterträdare som professor vid farmaceutiska fakulteten i Uppsala, Lars Bohlin.

Samuelsson och Bohlin är representanter för den unika tvärvetenskapen farmakognosi, som ägnar sig åt naturprodukter som används som läkemedel eller vid framställning och utveckling av läkemedel. Till skillnad från äldre tiders farmakognosi, som i detalj beskrev olika växtdrogers botanik, är fokus i dag på växters och djurs rikedom på sekundära metaboliter med potential som läkemedel.

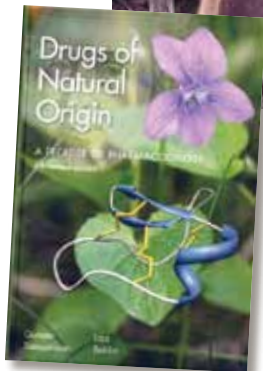
Den sjätte upplagan har i likhet med de föregående sin tyngdpunkt i olika naturprodukters biosyntes. Det har skett en dramatisk utveckling av kunskapen inom detta område över de senaste decennierna, och detta avspeglas i det stora antalet biosyntesscheman som redovisas i boken. Tidigare upplagor blev internationellt uppmärksammade för detta grepp och har även översatts till italienska och grekiska.

Men biosyntesvägarna är inte det enda som farmakognosin befattat sig med på senare år. Författarna tar också upp nya koncept som kemo- och bioinformatik, fylogenetik och systembiologi (proteomik, metabolomik) i sitt inledande kapitel om naturprodukternas roll i upptäckten av nya läkemedel. Inte bara landväxter diskuteras, utan även de marina ekosystemens potential. Det senare avspeglar naturligtvis Lars Bohlins speciell

Foto: F Sandberg

Kinin är ett klassiskt läkemedel som har använts i århundraden, främst mot malaria. Det aktiva ämnet finns i barken på trädet *Cinchona ledgeriana*, och skördas ofta med enkla metoder, som på denna bild från Indien.

la forskningsintresse för undervattensvärlden.

I ett särskilt kapitel avhandlar författarna utvecklingen av naturläkemedel och växtbaserade läkemedel. Här beskrivs odling, skörd, bearbetning och extraktion samt lagstiftning och biverkningar, det senare dock mycket kortfattat. Den moderna bioteknologiska produktionen av mikrobiologiska och växtderiverade substanser har fått ett eget kapitel.

Boken är sedan uppdelad i kapitel baserade på olika biosyntesvägar som leder till farmaceutiskt viktiga substanser. Bland dessa substanser finns både vitamin B12, morfin, taxol och artemisinin samt en rad antibiotika. Insprängda i texten hittar man beskrivningar av de olika naturprodukter där de aktuella substanserna förekommer. Många läsare kommer att bli överraskade av att så många viktiga cancerläkemedel är naturprodukter.

Texten lättas upp av ett antal fina

färgfotografier, nästan alla tagna av Gunnar Samuelsson. Alla kapitel är försedda med omfattande referenser till källor och vidare läsning.

I ett appendix listas ett antal viktiga växtdroger som används vid produktion av naturläkemedel och växtbaserade läkemedel. Boken är emellertid inte en uppslagsbok för terapeutisk information om dessa medel, och författarna tar inte upp vitlök, Echinacea och fiskolja, trots deras stora användning.

»Drugs of natural origin« är en unik bok som i valda delar är användbar som lärobok och uppslagsbok för blivande apotekare, läkemedelskemister, naturproduktforskare och deras handledare. Även biokemister och farmakologer har mycket att hämta här. Att naturen är en formidabel källa till läkemedel framstår med all önskvärd tydlighet i en text som är både klar och koncis. Det vackra bandet är värt en extra eloge.

Jan G Bruhn

adj professor i farmakognosi
Linnéuniversitetet, Kalmar

Mångsidigt möte med en psykiater

I SPEGLARNAS SAL

Psykiatriska skisser.

156 sidor.

Författare: Sten Espmark.

Förlag: Carlssons; 2010. ISBN 91-73-31301-7.

Hur förmedlar man innehållet i en bok som handlar om möten – möten mellan författaren och de människor/patienter han mött, och mötet mellan läsaren och författaren? Sten Espmark låter mig, läsaren, möta några av de medmänniskor som han själv mött som läkare/psykiater och psykoterapeut.

Genom deras berättelser berättar han även sin egen berättelse, om sig själv som psykiater och terapeut.

Här finns berättelsen om Gunborg med kontrolleringstvång och fobier, om direktören med flygfobi och om Per som stängde in sig av rädsla för att dö om han gick utanför dörren. Perspektiven växlar mellan medmänniskorna/patienterna och författaren Sten Espmark. Genom berättelserna beskriver Sten Espmark också hur han som psykiater valt olika behandlingsmetoder för att försöka hjälpa dessa människor till ett bättre mående och till en viss kontroll av sitt inre kaos. Det är som kognitiv beteendeterapeut, läkare med receptblock, och så småningom även som psykoanalytiker Sten Espmark möter sina patienter.

Den sista medmänniskan som Sten Espmark låter mig möta är honom själv. Barndom och uppväxt i Jämtland, föräldrarnas skilsmässa och flytten till Stockholm. Om mamman som utbildade sig till tandläkare och samtidigt uppfostrade sina två söner till att bli skötsamma och artiga och visa vördnad för överheten. Sten Espmark beskriver sig som en pojke som blev alltmer ängslig – och då framför allt för sin bror Kjell. Kjell som vid flera tillfällen råkade illa ut genom olyckshändelser eller genom sjukdom.

Broderns olyckshändelser och sjukdom kanske var en pusselbit till yrkesvalet, liksom de egna rädsloerna och upplevelser av nära släktingars sjukdom och död. En egen utvecklad hypokondri är kanske en annan pusselbit. Sten Espmark blev läkare med föresatsen att ha

Foto: Colourbox

Möten mellan människor får pusselbitar att falla på plats. Psykiatern Sten Espmark berättar om sig själv genom att berätta om sådana möten bland sina medmänniskor.

medicinen som hobby vid sidan av en karriär som konsertpianist. Men verkligheten tog över och det blev tvärtom. Varför valde han sedan psykiatri som specialitet? Var det slumpen? Ett ledigt vikariat ledde honom in på psykiaterbanan och alla mellanmänniskliga möten och samtal.

Sten Espmark lyfter in förflackningen av psykiatri som enligt honom breder ut sig i dag. Att psykiatri och dagens psykiatrer söker sig till ytan – till skattningskalor och frågeformulär och till ett diagnosystem som enbart utgår från symtombilden och det som finns under ytan av personlighetsstruktur och upplevelser inte beaktas. Men han stannar inte där. Han är själv såväl kognitiv beteendeterapeut som psykoanalytiker och läkare, och brobyggandet mellan de olika synsätten är för honom av yttersta vikt. Det är även nödvändigt för att nå en djupare förståelse för vad det är att vara människa. Förenkling kan ibland vara nödvändig och alla stenar ska man kanske inte vända på, men förenkling kan också bli en fara om man låter det

stanna därvid. Psykiatrin måste i sig hållbara såväl den biomedicinska människosynen som den kognitiva beteendeterapeutiska och den psykodynamiska. Och sorgen över den interna splittringen inom kåren och samhällets och myndigheters ensidiga inriktning på »quick fix« lyser igenom.

Men ställd inför frågan om han skulle göra samma yrkesval igen om han fick en möjlighet att börja om så är Sten Espmarks svar ett obetingat »ja«. »Hur skulle jag kunna avstå från ett av världens mest spännande yrken?«

Själv tackar jag för att jag genom den här boken fick en möjlighet att möta de medmänniskor som skildras, men framför allt tackar jag för möjligheten att ha fått ta del av en kollegas funderingar och reflexioner kring arbetet som psykiater. Jag rekommenderar en stund tillsammans med Sten Espmark till alla psykiatrer som vill möta en kollega, men också till de personer som planerar eller håller på att utbilda sig till psykiater.

Ingela Heimann
psykiater,
tillsynsläkare vid Socialstyrelsen